

УДК 368

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Матичак П.П.

DEVELOPMENT OF THE STRATEGY OF FINANCIAL RISK MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANY

Matichak P.P.

В статті розглянуто науково-методологічні положення щодо вибору стратегії управління ризиками у страховій компанії. Розглянуто види стратегій, що використовуються страховими компаніями за сучасних умов господарювання та ризики, що властиві цим стратегіям. Проаналізовано рівень ризиків за кожною з можливих стратегій. Обґрунтовано вибір стратегії шляхом визначення сукупного впливу зазначених ризиків на фінансовий результат діяльності компанії за допомогою методів імітаційного моделювання.

Ключові слова: страхова компанія, страховий ринок, ризик, стратегія, управління, вибір.

Постановка проблеми. Будь-яка фінансова діяльність пов'язана з ризиком, тому питання управління ними набуває останніми роками дедалі більшої актуальності. Для ефективного функціонування як підприємств, так і інших суб'єктів господарської діяльності, необхідно розробити та впровадити конкретні методики та напрямки управління фінансовими ризиками, використовуючи світовий досвід та адаптуючи його до українських реалій, щоб допомогти підприємствам України досягти достатнього рівня конкурентоспроможності на світовому ринку.

Стрімке зростання розмірів фінансових ринків, їх інтернаціоналізація призвели до посилення впливу страхових компаній на мобілізацію і перерозподіл фінансових ресурсів, збільшення їхньої частки у сукупному обсязі фінансових активів. Водночас зросли фінансові ризики, які впливають на ефективність діяльності та фінансову надійність страхових компаній.

Страхові компанії, які є безпосередніми учасниками фінансового ринку, активізували свою діяльність, забезпечуючи страховий захист інших суб'єктів господарювання, що значною мірою впливає на економічний розвиток держави, і набуває значущості у зв'язку з кризовими явищами у вітчизняній економіці. Це ускладнює діяльність страховиків, підвищує її ризикованість при отриманні прибутків та забезпеченні стабільності. В сучасних умовах

наростає потреба в проведенні комплексного дослідження у сфері управління фінансовими ризиками страхових компаній.

Формування фінансової стратегії в ринкових умовах має ризикований характер, обумовлений невизначеністю тенденцій економічного розвитку, нестабільністю механізму ринкового регулювання та динамічністю змін функціонування страхових компаній. Це обумовлює необхідність оцінки ризику на кожному етапі підготовки і реалізації управлінських рішень щодо вибору фінансової стратегії за таких обставин:

- високий ступінь ризику на етапі вибору фінансової стратегії припускає необхідність його оцінки на всіх етапах її розробки і реалізації;
- зменшення вірогідності експертної оцінки за рахунок високого ступеня ризику вимагає на практиці використання додаткових критеріїв його оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам управління ризиками в цілому та фінансовими ризиками зокрема присвячені праці таких зарубіжних учених, як Є. Бріггема, Дж.М. Кейнса, Г. Марковіца, А. Маршалла, М. Міллера, Ф. Модільяні, Дж. С. Міля, Ф. Найта, А. Сміта, Дж. Тобіна, Ф. Шарпа та інші. Цими питаннями займалися також вітчизняні та російські вчені І. Балабанов, Г. Башнянин, І. Бланк, А. Буренін, П. Буряк, П. Верченко, В. Вітлінський, О. Вовчак, В. Гранатуров, В. Слейко, І. Івченко, Г. Козоріз, О. Копилук, І. Корнілов, М. Лапуста, В. Лук'янова, Н. Машина, С. Наконечний, В. Плиса, А. Поддєрьогін, С. Реверчук, Л. Тепман, В. Черкасов, О. Ястремський, В. Ющенко та інші. У працях цих та інших фахівців розглядаються основні проблеми організації та методики оцінки ризиків суб'єктів господарювання, наводяться різноманітні способи управління фінансовими ризиками, а також висвітлюються інші актуальні аспекти удосконалення системи управління фінансовими ризиками. Проте питання саме розроб-

ки стратегії управління фінансовими ризиками у страхових компаніях залишається дискусійним і недостатньо опрацьованим. Тому тема дослідження досить актуальна, особливо враховуючи діяльність страхових компаній в умовах сучасного розвитку економіки України в цілому.

Метою статті є аналіз теоретичних і науково-методологічних положень щодо вибору стратегії управління ризиками у страховій компанії, а також обґрунтування вибору стратегії шляхом визначення сукупного впливу зазначених ризиків на фінансовий результат діяльності компанії за допомогою методів імітаційного моделювання.

Виклад основного матеріалу. Відомі методики і моделі орієнтовані на проведення аналізу ризику і прогнозування факторів невизначеності, які впливають на ефективність діяльності компаній. Незважаючи на велику кількість публікацій і отриманих результатів у цій сфері, проблема комплексної оцінки ризику фінансової стратегії вимагає самостійного рішення кожного суб'єкту господарювання.

З методологічної точки зору, розрізняють три типи ситуацій: визначеність, ризик і невизначеність. Показники ризику відображають результати оцінки адекватності управлінських рішень прийнятим цілям і гіпотезам. Звідси можна зробити висновок, що показник ризику є вектором прийнятої гіпотези в сфері вибору альтернатив фінансової стратегії. З цього погляду необхідна розробка комплексного підходу до методології оцінки ризику на всіх етапах формування і реалізації фінансової стратегії. Виходячи з цього, розглянемо задачу оцінювання ризику стратегічних альтернатив для обґрунтування стратегічного розвитку страхових компаній в умовах невизначеності. Основне завдання при розробці фінансової стратегії полягає в тому, щоб не вийти за рамки «нормального рівня ризику», під яким розуміють суб'єктивний рівень прийнятого для кожної компанії порогового ризику. Ризик прийняття рішень фінансової стратегії – це ризик недосягнення поставлених цілей при виборі конкретної альтернативи, який виражається в недоодержанні чи неотриманні прогнозованого результату [2].

Вибір стратегічних орієнтирів є основою економічного зростання і розвитку будь-якої страхової компанії, вони дозволяють найкращим чином реалізувати її людський капітал та ресурси. Зазначимо, що на сьогоднішній день ринок страхових послуг характеризується високим ступенем чутливості до зовнішніх та внутрішніх ризиків, що підвищує вимоги до стратегії управління і захисту капіталу компаній. Опис процесів, що відбуваються на страховому ринку останніми роками, відображені в табл. 1 [4].

Так, більша частина страхових компаній зіштовхнулася з проблемою обмеженості фінансових ресурсів, більш жорстокою конкуренцією за клієнта та посиленням законодавчих вимог. Проте, майже всі вони мають певний довгостроковий план дій, мету та місію.

Таблиця 1

Ключові процеси які відбуваються на ринку страхування України, 2012-2014 р.

2012 1	2013 2	2014 3
помірне зростання страхових премій та скорочення рівня виплат	невелике зростання бази страхових операцій	девальвація, зменшення бази страхових операцій
переважно ціновий характер конкуренції та високий рівень витрат на продаж страхових продуктів	збереження цінового характеру конкуренції та високого рівня витрат на продаж страхових продуктів	демпінговий характер страхових тарифів та збільшення витрат на продаж полісів
проблеми з поточною ліквідністю ряду страхових компаній	низький рівень інвестиційних доходів	неповернення депозитів з проблемних банків та знецінення інших активів
вихід з ринку декількох середніх компаній	ряд компаній втрачають капітал	втрати капіталу

Виходячи з ключових процесів вітчизняного ринку страхування протягом останніх років, стратегії розвитку страхових компаній теж змінюються. Вони спрямовані як за захват або утримання долі ринку, боротьбу за премії, або фокусування на прибутку (рис. 1, табл. 2) [3, 4].

Захват долі ринку. Мета цієї стратегії в страховому бізнесі — отримання значної частки в невеликих секторах замість скромної частки на всьому ринку. Таке домінування зробить ці сектори малопривабливими для конкурентів. Зв'язавши ці сектори між собою і задіявши ефект масштабу, можна задуматися і про становище лідера на всьому ринку. Зусилля, що робляться компанією для збільшення розмірів ринку, завжди супроводжуються заходами по захисту належної їй частки ринку від посягань конкурентів. Як правило, це нові продукти, послуги, створення нових каналів збуту, скорочення витрат тощо [5].

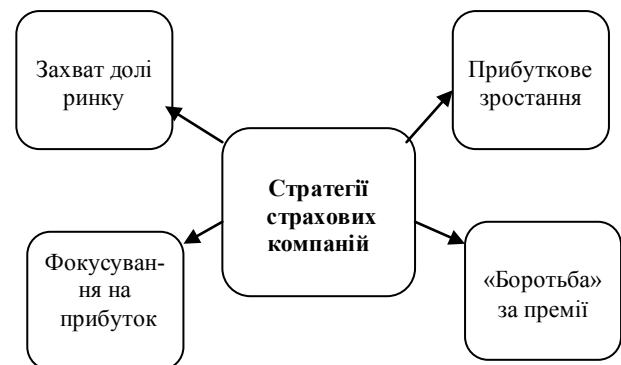

Рис. 1. Сучасні стратегії страхових компаній

Таблиця 2
Стратегії страхових компаній з оцінкою долі ринку яку вони займають

Тип стратегії	Кількість СК, 2012	Доля ринку, %	Кількість СК, 2013	Доля ринку, %	Кількість СК, 2014	Доля ринку, %
1	2	3	4	5	6	7
Захват долі ринку	3	20	4-5	18-20	5	16
Прибуткове зростання	10	30	15	35	20	31
Фокусування на прибуток	18	25	15	18	15	12
«Боротьба» за премії	39	25	35	27	38	21

Прибуткове зростання. Один з ефективних методів досягнення конкурентної переваги на ринку, найпоширеніша стратегією конкуренції яка дозволяє забезпечити довгостроковий прибутковий ріст. Використовуючи стратегію прибуткового зростання (диференціації), компанія наділяє свій товар (послугу) унікальними властивостями, які важливі для цільової аудиторії, а значить дозволяють призначати більш високу ціну за продукт. Відмінність і унікальність у властивостях захищає товар (послугу) від прямого конкурентного суперництва і від тиску з боку товарів-замінників, а також створює лояльність споживачів до бренду та знижує чутливість до ціни [5].

Стратегія лідерства в продукті вимагає наявності унікальних властивостей продукту, високої кваліфікації трудових ресурсів (маркетингу, дослідників, розроблювачів), можливості створення репутацію високої якості товару, можливості захисту створеного конкурентного переваги товару (патенти). Стратегія диференціації може вимагати високих інвестицій, які потрібні для розробки унікальних властивостей, а також для донесення даних властивостей товару до цільового ринку (прямої реклами продукту).

Боротьба за премії (грошовий потік). Управління рухом грошових коштів являє собою не просто управління виживанням компанії, а динамічне управління капіталом з урахуванням зміни вартості в часі. Грошові кошти страхових компаній формують Cash-flow, який тісно пов'язаний зі стратегією збільшення ринкової вартості компанії, так як ринкова вартість компанії або активу залежить від того, скільки інвестор готовий за них заплатити, що, в свою чергу, залежить від того, які грошові потоки та ризики принесе інвестору актив або компанія в майбутньому [5].

Фокусування на прибуток. Мета полягає в задоволенні потреб вибраного цільового сегменту

краще, ніж конкуренти через концентрацію на потребах одного сегмента або конкурентної групи покупців без прагнення охопити весь ринок. Така стратегія може спиратися як на диференціацію, так і на лідерство по витратах, або і на те і на інше, але тільки в рамках цільового сегмента. Стратегія дозволяє досягти високої частки ринку та значної суми прибутку в цільовому сегменті, але завжди призводить до малої частки ринку в цілому [5].

З таблиці 2 видно, що третина страхових компаній використовує стратегію прибуткового зростання, збільшення її питомої ваги протягом 2014 року відбулося за рахунок скорочення стратегій фокусування на прибуток та «боротьби» за премії. Доречність її використання підтверджується результатами операційної діяльності.

В практичній діяльності страхової компанії ця стратегія передбачатиме надання фінансових послуг, більш привабливих за своїми характеристиками для клієнтів, ніж послуги конкурентів. Ці додаткові особливі якості включатимуть наступні елементи: позитивний імідж і бренд, високий рівень сервісу, розгалужену мережу філій та представництв, гарантію своєчасності та повноти отримання страхової виплати, запровадження інтернет-консультування та страхування.

Доведено, що на кожну стратегію впливають різні групи ризиків. В якості досліджуваних ризиків, на основі попередніх аналітичних узагальнень, розглядаються наступні групи ризиків: ринкові, кредитні, інвестиційні, фінансові, ризик ліквідності.

Оцінка впливу в даному випадку означає невиконання прийнятих зобов'язань страховими компаніями на певну суму.

Для стратегії «Боротьба за частку ринку» найбільш імовірними є фінансові ризики (рис.2). З урахуванням їх потенційної значущості і чутливості результату діяльності до можливих наслідків, страхові компанії повинні концентруватися на розвитку технологій та методи мінімізації фінансових втрат та звернути увагу на підтримку ліквідності діяльності.

При реалізації стратегії прибуткового зростання під контроль повинні бути взяті фінансові і інвестиційні ризики (рис. 3). Враховуючи можливість одночасного настання подій з цих груп ризиків, потенційні збитки від такої «синергії» можуть значно перевищити математичну суму оціночних наслідків.

Для стратегії «Фокус на прибуток» характерний високий рівень уваги до бізнес-процесів, який дозволяє значно знизити рівень внутрішніх ризиків (рис. 4). На перший план виходять методи протидії ринкової ситуації. Зокрема, важливим є питання вибору цільових галузей і сегментів.

Що стосується стратегії «Боротьба за премії», то неминучими наслідками реалізації цієї політики є високий рівень ймовірності настання ризиків, так і ступінь їх впливу (рис. 5). Ризик ліквідності залишається ключовим для даної групи компаній.

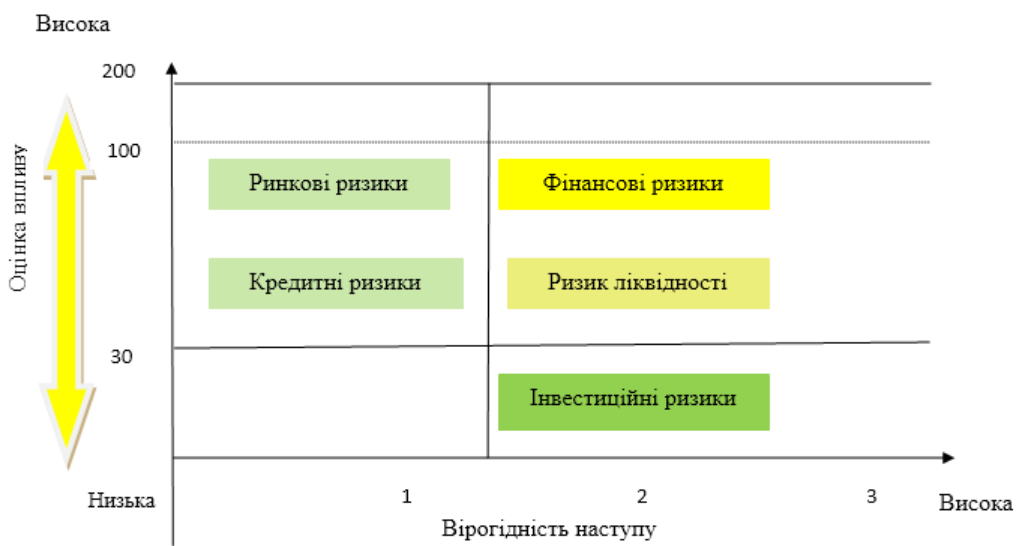

Рис. 2. Рівень ризиків стратегії «Боротьба за частку ринку»

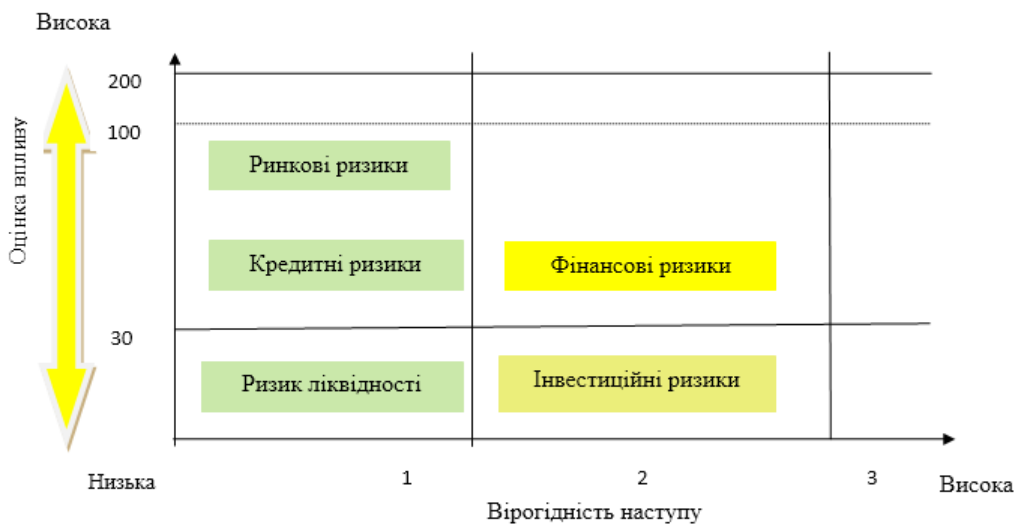

Рис. 3. Рівень ризиків стратегії прибуткового зростання

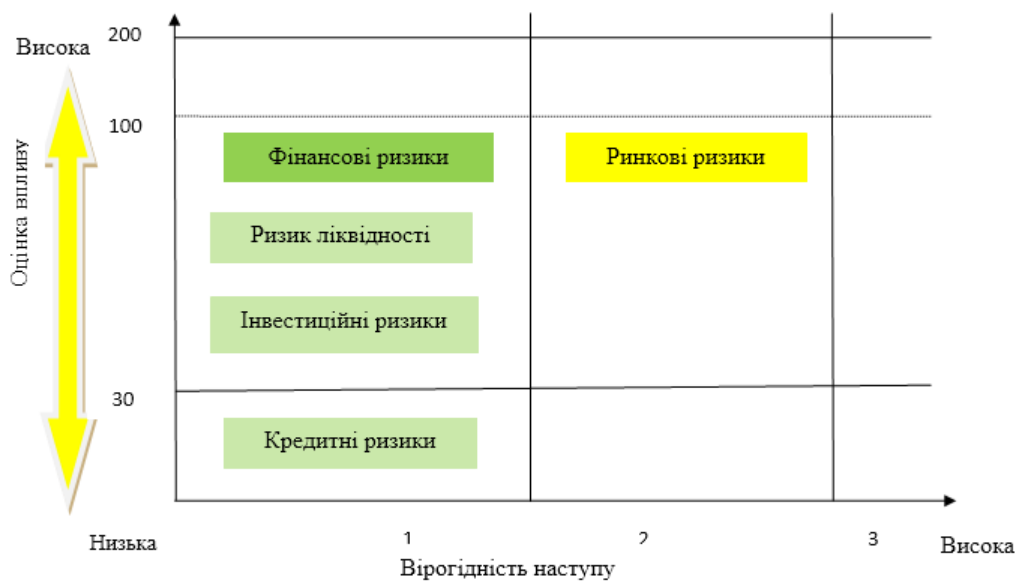

Рис. 4. Рівень ризиків стратегії «Фокус на прибуток»

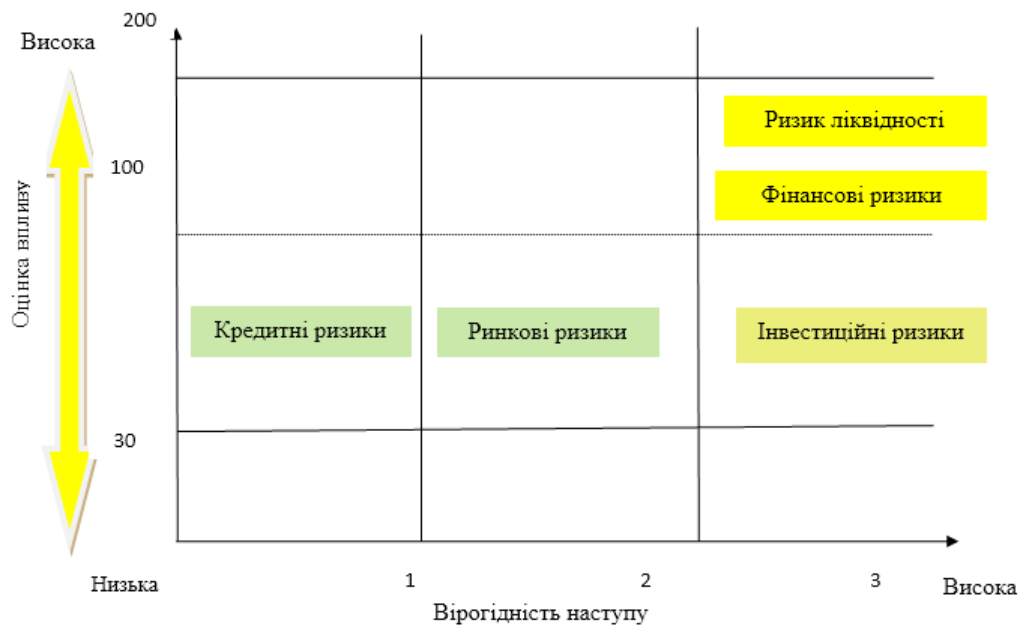

Рис. 5. Рівень ризиків стратегії «Боротьба за премії»

Таким чином, найпоширенішим видом ризику при обранні будь якої стратегії, є фінансовий, який включає наступні ризики: банкрутства, недостатності страхових тарифів, підвищення рівня страхових виплат, перестраховання, ризик процентних ставок по депозитам, неконкурентоспроможність страховика та податковий.

Для обґрунтування вибору стратегії визначимо сукупний вплив зазначених ризиків на фінансовий результат діяльності компанії. Для цього застосуємо один з методів імітаційного моделювання - Монте-Карло, який передбачає певну поетапність дослідження [8]:

Перший етап - розробка прогнозу моделі передбачає формування очікуваної імітаційної моделі, яка повинна адекватно відображати майбутній сценарій реалізації проекту.

Другий етап – виявлення чинників ризику включає відбір ключових змінних для моделювання.

Третій етап – визначення умов кореляції полягає у встановленні формальної залежності між результативним показником і відібраними ключовими змінними. Розраховується відповідною програмою самостійно.

Четвертий етап – імовірнісний розподіл відібраних ключових змінних передбачає здійснення таких кроків:

- 1) визначення обмежень можливої зміни відібраних ключових змінних;
- 2) встановлення імовірнісної ваги за межами значень.

П'ятий етап – імітаційне прогнозування вимагає генерування випадкових сценаріїв реалізації проекту з використанням вибраних допущень шляхом визначення значень інтегралу, де математичне очікування випадкової суми прибутку компанії $f(u)$, N – визначені фінансові ризики (точки), рів-

номірно розподілені на $[a, b]$, для кожної точки u_i обчислюємо $f(u_i)$. Потім обчислюємо середнє: $\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N f(u_i)$.

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{N} \sum_{i=1}^N f(u_i) \quad (1)$$

Шостий етап – аналіз отриманих результатів потребує здійснення статистичної оцінки та інтерпретації одержаних результатів імітації.

Особливістю та однією з основних вимог імітаційного моделювання за методом Монте-Карло є застосування спеціальних комп'ютерних програм. Це, зокрема, пояснюється тим, що генерування випадкових сценаріїв реалізації проекту (етап 5) повторюються 500–1000 разів. У нашому дослідженні це надстройка «EVA- аналіз ризиків» для використання в програмі Microsoft Excel.

Одержані значення результативного показника проекту використовуються для побудови графіка щільності його розподілу зі своїм власним математичним очікуванням і стандартним відхиленням. На основі значення математичного очікування та стандартного відхилення обчислюється коефіцієнт варіації результативного показника проекту, за допомогою якого оцінюється індивідуальний ризик проекту.

При імітації модель проекту розраховується безліч разів (ітеративно), при цьому для кожної ітерації входні значення вибираються довільно з розподілів ймовірностей цих змінних. В ході ітерацій розраховується гістограма, вона демонструє відповідну вірогідність досягнення визначених цілей, а криві можуть бути розроблені для будь-яких цілей страхової компанії.

Висновок. Формування фінансової стратегії в ринкових умовах має ризикований характер, обумовлений невизначеністю. Реалізація будь-якої стра-

тегії, передбачає постійний контроль і моніторинг на кожному етапі її впровадження. Саме тому для страхової компанії необхідно використовувати велику кількість індикаторів моніторингу стратегії управління фінансовими ризиками за видами фінансового ризику, які мають різну періодичність вимірювання та джерела надходження інформації. Для скорочення фінансових збитків необхідно застосовувати правила розміщення страхових резервів, які встановлюють кількісні обмеження на придбання цінних паперів. Такі обмеження мають на меті стимулювати компанії до вибору найбільш надійних фінансових інструментів враховуючи, що навіть цінні папери схильні до ризику знецінення. Виходячи з цього доцільно проводити розрахунки маржинального доходу від страхових та інвестиційних операцій з урахуванням можливих коливань доходів і збитків на основі показника їх середньоквадратичного відхилення.

Л і т е р а т у р а

1. Закон України «Про страхування» 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Баранцева С.М. Ризикологія: навчальний посібник / С.М. Баранцева, Т.Б.Хлевицька. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 224 с.
3. Говорущко, Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку / Т. А. Говорущко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко: Національний університет харчових технологій. – К.: НУХТ, 2012 - 376 с.
4. Гордієнко І. Оцінка ризиків страхового ринку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public>
5. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків / М.С. Клапків - Тернопіль: Економічна думка & Карт-бланш, 2002. - 570 с.
6. Козьменко О.В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А. Нові вектори розвитку страхового ринку України: Монографія / Керівник авт. проекту д-р екон. наук., проф. О.В. Козьменко. – Суми: Університетська книга, 2012. – 320 с.
7. Костырко Л.А. Финансовый механизм устойчивого развития предприятий: стратегические ориентиры, системы обеспечения, адаптация: Монография / Л.А. Костырко. - Луганск: Изд-во «Ноулидж» 2012. - 474 с.
8. Кричевский М.Л. Финансовые риски [Текст]: учеб. пособие / М. Л. Кричевский. - 2-е изд. - М.: КНОРУС, 2013. - 248 с.
9. Nissim D. Analysis and valuation of insurance companies / D. Nissim // Center for excellence in accounting and security analysis. Columbia Business School. November 2010. – 178 p.

References

1. Zakon Ukraini «Pro strahuvannya» 07.03.1996 # 85/96-VR [Elektronniy resurs]: – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Barantseva S.M. Rizikologiya: navchalniy posibnik / S.M. Barantseva, T.B.Hlevitska. – Donetsk: DonNUET, 2011. – 224 s.

3. Govorushko, T. A. Upravlinnya finansovoyu dlyalnisty strahovoyi kompaniyi z metoyu zabezpechennya yiyi effektivnogo rozvitku / T. A. Govorushko, V. M. Stetsyuk, O. Yu. Tolstenko: Natsionalniy universitet harchovih tehnologiy. – K.: NUHT, 2012 - 376 s.
4. Gordienko I. Otsinka rizikiv strahovogo rinku Ukraini. [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://forinsurer.com/public>
5. Klapkiv M.S. Strahuvannya finansovih rizikiv / M.S. Klapkiv - Ternopil: Ekonomichna dumka & Kart-blansh, 2002. - 570 s.
6. Kozmenko O.V., Kozmenko S.M., Vasileva T.A. Novi vektori rozvitku strahovogo rinku Ukraini: Monografiya / Kerivnik avt. proektu d-r ekon. nauk., prof. O.V. Kozmenko. – Sumi: UnIversitetska kniga, 2012. – 320 s.
7. Kostyirko L.A. Finansoviy mehanizm ustoychivogo razvitiya predpriyatiy: strategicheskie orientiryi, sistemy obespecheniya, adaptatsiya: Monografiya / L.A. Kostyirko. - M.: Izd-vo «Noulidzh» 2012. - 474 s.
8. Krichevskiy M.L. Finansovyye riski [Tekst]: ucheb. posobie / M. L. Krichevskiy. - 2-eizd. - M.: KNORUS, 2013. - 248 s.
9. Nissim D. Analysis and valuation of insurance companies / D. Nissim // Center for excellence in accounting and security analysis. Columbia Business School. November 2010. – 178 p.

Матычак П.П. Разработка стратегии управления финансовыми рисками страховой компании

В статье рассмотрены научно-методологические положения по выбору стратегии управления рисками в страховой компании. Рассмотрены виды стратегий, которые используются страховыми компаниями в современных условиях хозяйствования и риски, присущие этим стратегиям. Проанализирован уровень рисков по каждой из возможных стратегий. Обоснован выбор стратегии путем определения совокупного влияния указанных рисков на финансовый результат деятельности компании с помощью методов имитационного моделирования.

Ключевые слова: страховая компания, страховой рынок, риск, стратегия, управление.

Matichak P.P. Development of the strategy of financial risk management of insurance company

The article considers scientific and methodological principles for the choice of risk management strategy in an insurance company. Discusses the types of strategies that are used by insurance companies in the current economic conditions and the risks inherent in these strategies. Analyzed the risk level for each of the possible strategies. Grounded the choice of strategy by determining the cumulative impact of these risks on the financial results of the company with the help of simulation techniques.

Keywords: insurance company, insurance market, risk, strategy, management.

Матичак П.П. к.е.н., доцент завідувачий кафедри «Фінанси і кредит» ЛНАУ
lnau_finance@i.ua

Рецензент: д.е.н., проф. кафедри «Фінанси» СНУ ім. В.Даля Костирко Л.А.

Стаття подана 27.01.2015